

Lietuvos Respublikos Prezidentei
Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komitetui
Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai
Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai
Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai
Europos Komisijai
Europos Parlamentui

REZOLIUCIJA

Kaunas

2014 m. balandžio 11 d.

DĖL GYVENIMO KOKYBĖS GERINIMO LIETUVOS KAIME

Lietuvos kaimo bendruomenių sąjunga kartu su Vietos veiklos grupių tinklu, partnerystėje su Aleksandro Stulginskio Universitetu šių metų balandžio 11 dieną šaukė Kaimo parlamento I-ją sesiją. Kaimo parlamentas (toliau – KP) subūrė drauge aktyvius kaimo žmones iš visos Lietuvos su vienu tikslu: aptarti iškilusias Lietuvos kaimo vystymosi galimybes ir rasti naujus sprendimus.

KP dalyviai, atsižvelgdami į pastarųjų metų bendras kaimo plėtros tendencijas, konstatuoja, kad centrinės valdžios pagrindinis dėmesys skiriamas išskirtinai prekybei žemės ir maisto ūkio gamybai ir šiame sektoriuje kylančioms problemoms spręsti, o pagrindiniai Lietuvos kaimo demografinės būklės, kaimo žmogaus socialinės raidos, viešosios infrastruktūros kūrimo klausimai užmiršami.

Kaimo vietovėse grėsmingai mažėja gyventojų skaičius, nesikuria nauji verslai, mažėja darbo vietų, uždaromos kaimo mokyklos, ambulatorijos, bibliotekos ir kitos viešųjų paslaugų teikimo institucijos, trūksta ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir socialinių paslaugų. Jaunimas neskatinamas dirbti ir kurti savo ateitį Lietuvos kaime.

Lietuvos kaimo parlamentas kreipiasi į vietos savivaldos, Lietuvos valstybės ir Europos Sąjungos institucijas ir ragina nedelsiant atkreipti dėmesį į šalies kaimo problemas bei imtis realių, o ne deklaratyvių priemonių, pasitelkiant bendradarbiauti aktyvius Lietuvos kaimo žmones.

Lietuvos kaimo parlamentas konstatuoja ir siūlo:

1. Bendruomeniškumo ir savanorystės skatinimas

Bendruomenės tai pati aktyviausia pilietinės iniciatyvos forma. Kaimo bendruomeninės organizacijos Lietuvoje veikia pagal Asociacijų įstatymą, kuris labai apsunkina veiklą. Bendruomenė nėra vien tik paprasta NVO.

Savanorystės puoselėjimas ir savanorio autoriteto stiprinimas turi prasidėti nuo mokyklos suolo. Kiekvienas bendruomenės narys pirmiausiai pats turi dalyvauti savanoriškoje veikloje ir tai turi atsispindėti savanoriškų darbų sutartyje, kuri turi būti sudaryta su kiekvienu savanoriu. Bendruomenės, LKBS ir VVG turėtų organizuoti metų savanorių rinkimus.

Šeimoje turi būti puoselėjamos savanoriškumo, bendruomeniškumo, geros kaimynystės vertybės. Jei nedalyvauji nors vienos visuomeninės organizacijos veikloje esi prastas pilietis. Pilietiškumo skatinimas, palaikymas – bendruomeninės organizacijos vienas iš svarbiausių veiklos uždavinių. Pilietiškumo ugdymo akcijos, valstybinių ir tautinių švenčių minėjimas, aktyvių bendruomenės piliečių motyvavimas turi rasti vietą kiekvienos bendruomeninės organizacijos veikloje.

Siekiant stiprinti bendruomeniškumą ir savanorystę Vyriausybei siūlome:

1. Numatyti savanorių statusą užtikrinančias valstybines mokesčių lengvatas (pvz., atleisti nuo mokesčių, išdirbus savanoriu ne mažiau 500 val. per metus ir pan.).
2. Supaprastinti buhalterinę apskaitę savanorystės organizacijoms.
3. Tobulinti teisinę bazę atitinkančią bendruomenės principams.

2. Leader metodo įgyvendinimas

Bendruomenės prigimtinė misija yra rūpintis savo kaimo, miestelio, miesto žmonėmis, telkti juos bei inicijuoti socialinės ir fizinės infrastruktūros kūrimą. Pastaraisiais metais pasinaudojant ES parama pagal Leader metodą matyti sėkmingos kaimo bendruomenių veiklos rezultatai: tai atnaujinti bendruomenių namai, įrengtos poilsio zonos, sutvarkyti parkai, stadionai, restauruotos bažnyčios, įkurti bendruomenių kooperatyvai, amatų centrai ir pan. Galime drąsiai konstatuoti jog bendruomenės daugeliu atveju ženkliai didinant valstybės ir vietos savivaldybės turtą. Daugelis bendruomenių dalyvavo įgyvendinant 2007-2013 m. Kaimo plėtros programos priemones pagal LEADER metodą ir kitas tarptautines ir nacionalines programas. Leader metodas buvo stiprus motyvacinis bendruomenių veiklos veiksnys, paremtas iniciatyva „iš apačios į viršų“, tačiau nerimą kelia kai kuriose kaimo vietovėse ir nacionaliniame lygmenyje stiprėjanti principo „iš viršaus į apačią“ tendencija. Nepataisoma žala jau padaryta vien tuo, kad Lietuva atsisakė naujajame 2014-2020 m. laikotarpyje atsisakė ES Komisijos siūlyto Bendruomenės iniciatyva paremto vietos plėtros modelio, kuris turėjo apjungti miesto ir kaimo bendruomenių iniciatyvas ir sustiprinti miesto ir kaimo integracinius ryšius.

Siekiant maksimaliai išnaudoti Leader metodo privalumus Vyriausybei siūlome:

1. LEADER metodo įgyvendinimas 2007-2014 suteikė galimybę sustiprinti kaimo bendruomeninių organizacijų narių gebėjimus įgyvendinti infrastruktūrinius ir švietimo, kultūros bei kitus socialinius projektus, bei įgalino kaimo bendruomenes aktyviau telkti kaimo gyventojų pastangas ir savanorišką darbą kaimo gerovės kėlimui.
2. Įgyvendinant LEADER metodo principais pagrįstą Bendruomenių inicijuotą vietos plėtrą (toliau - BIVP) 2014-2020 metais reikalinga užtikrinti subalansuotą verslo plėtros, kaimo infrastruktūros vystymo ir visuomeninių bendruomenės iniciatyvų įgyvendinimą, siekiant darnaus kaimo vietovių vystymo ir atsižvelgiant į kaimo bendruomeninių organizacijų galimybes inicijuoti verslą ir darbo vietų kūrimą.
3. Įgyvendinant BIVP 2014-2020 laikotarpiu svarbu užtikrinti paprastesnį ir greitesnį vietos projektų administravimą: paraiškų vertinimą, sutarčių pasirašymą, mokėjimo prašymų vertinimą, paramos lėšų išmokėjimą ir kitus vietos projektų administravimo veiksmus.
4. Įgyvendinant vietos projektus būtina užtikrinti būtinųjų administravimo išlaidų (transporto, ryšio, kanceliariinių prekių) finansavimą iš projekto lėšų, jei projektą administruojantys asmenys vietos projektus įgyvendina savanoriškais pagrindais.
5. Siekiant efektyviau panaudoti ES paramos lėšas ir kaimo infrastruktūrą, būtina parengti nacionalinę daugiafunkcinių centrų steigimo ir veiklos strategiją.
6. Būtina aiškiau suregulmentuoti vietos valdžios atstovavimą ir veiklą vietos veiklos grupių (toliau - VVG) valdymo organe, nes įtakingų vietos politikų ir vietos valdžios atstovų labai aktyvus, ypatingai prieš savivaldos rinkimus, dalyvavimas iškreipia vieną pagrindinių LEADER principų "iniciatyva iš apačios". Taip pat būtina atskirti funkcijas, ką turi daryti savivaldybė, o ką - Kaimo bendruomeninės organizacijos, nes pastarosios neturi pakankamų gebėjimų įgyvendinti infrastruktūros projektams.

7. Siūloma ieškoti galimybių paskatinti kurtis jaunus verslus, atleidžiant juos pirmuosius du-tris veiklos metus nuo mokesčių
8. Siekiant greitesnio vietos projektų įgyvendinimo ir efektyvesnio VG darbo, būtina užtikrinti, kad BIVP įgyvendinimą reglamentuojantys teisės aktai nebūtų dažnai keičiami, pvz., rekomenduotinas jų keitimas - ne dažniau kaip kartą į pusmetį.

3. Kaimo teritorinės savivaldos stiprinimas

Pagrindinė savivaldos organizacija kaime tai – bendruomenės organizacija. Seniūnaičiai renkami tuose kaimo gyvenvietėse kur nėra susikūrusios bendruomenės organizacijos. Susikūrus kaimo vietovėje bendruomenės organizacijai seniūnaičio atstovavimas naikinamas.

Suteikiant atstovavimo vietos gyventojams statusą kaimo bendruomenei, LR Vietos savivaldos įstatyme siūlome įteisinti bendruomenės pirmininko pareigas, atsakomybę bei bendruomenės kolegialaus valdymo organo sudėtį, pareigas ir atsakomybę.

Vietos savivaldybės turėtų rasti būdų kaip padengti būtiniausias bendruomenių veiklos išlaidas iš savivaldybių biudžetų.

4. Kaimo jaunimo problemos

Kaimo gyvybingumas ir išlikimas tiesiogiai priklauso nuo kaimuose gyvenančių, dirbančių, kuriančių šeimas jaunų žmonių. Lietuvos kaimuose ir miesteliuose drastiškai mažėja jaunų žmonių. Kasmet Lietuvos kaimiški rajonai vidutiniškai netenka iki 5 proc. jaunų žmonių. Šiandieniam kaime jaunimas nemato perspektyvų likti ir kurti šeimą, auklėti vaikus kaime, kuriuose nėra nei mokyklos, nei darželio, nei gyvenamojo ploto, nei darbo.

Pasiūlymai kaimo jaunimo problemų sprendimui:

1. Sudaryti galimybes jaunoms šeimoms kaimuose ir miesteliuose gauti gyvenamą plotą ar suteikti lengvatinę teisę įsigyti sklypą gyvenamo namo statybai. Tokia parama pritrauktų jaunimas šeimas likti ir kurtis kaime.
2. Sudaryti galimybes jaunimui lengvatinėmis sąlygomis (pirmus du metus nemokant pelno mokesčio ir GPM) steigti mikroverslus ir pan.
3. Peržiūrėti švietimo sistemą kaimuose gražinant kaimo mokykloms 7-mečių arba pradinių mokyklų statusus. Uždarant mokyklas kaimuose ir miesteliuose, siekiant racionaliai naudoti valstybės finansinius išteklius ilgalaikėje perspektyvoje neatsiperka, kadangi anksti išvežti vaikai iš kaimo nebesieja su juo savo ateities.

5. Verslo kūrimas ir vystymas kaimo vietovėse:

Pasiūlymai verslo kūrimo ir vystymo kaimo vietovėse problemų sprendimui:

1. Mažinti mokesčius kaime veikiančioms mikroįmonėms, atleisti nuo visų mokesčių iki 3 metų jei verslą kuria jauni (iki 40 m.) ir prieš pensijinio amžiaus kaimo gyventojai ar vietos bendruomenė, jei verslas kuriamas pačių kaimo gyventojų, kaime ir įdarbinami kaimo gyventojai.
2. Esant finansiniams sunkumams ar investuojant į plėtrą teikti didesnes mokesťines lengvatas jau sukurtų darbo vietų kaime išsaugojimui. Numatyti galimybę susigrąžinti dalį sumokėtų mokesčių pagal investicijų skatinimo programą.
3. Rasti galimybę skirti vienkartinę 25 000-30 000 Lt paramą įrangai įsigyti kaime kuriamam mikroverslui (sulčių spaudykla, autokeltuvas, granuliatorius ar pan.).
4. Skirstant ES paramą teikti pirmenybę kurtis smulkiems kooperatyvams, socialinėms įmonėms, mikroįmonėms teikiančioms paslaugas kaime (malkų skaldymas, krosnių, kaminų valymas ir priežiūra, augalų apsaugos ir priežiūros, duonos gaminių kepimo, pieno perdirbimo ir pan.)

5. Vietos valdžia turi sudaryti lengvatines sąlygas mažų parduotuvių ar prekybos vietų, prekiaujančių vietos produktais, įsikūrimui ir administraciniuose centruose, ar didesniuose rajono miesteliuose.
6. Rajonų žemės ūkio skyriai turi būti įpareigoti siekti, kad 2014-2020 m. laikotarpio finansinė parama pasiektų kuo daugiau smulkių kaimo verslininkų, jaunųjų ūkininkų ar šeimos ūkių. Teikti jiems 100 proc. subsidijuojamas ES paramos paraiškų pildymo bei administravimo paslaugas.
7. Nacionalinėje teisėje nustatyti ženkliai mažesnius, realiai įgyvendinamus higienos bei maisto saugos ir tvarkymo reikalavimus mažiems ūkiams ir mikroįmonėms gaminančioms mažais kiekiais vietos rinkai. Suteikti lankstumą pačiai VMVT nuspręsti rizikos lygį ir pritaikyti unikalius minimalius reikalavimus kiekvienam gamintojui pagal esamą situaciją.
8. Savivaldos, konsultavimo įstaigų ar valstybinių įstaigų lygmenyje įsteigti verslo konsultantų pareigybes, kurie teiktų pirmines konsultacijas kaimo verslų steigimo klausimais, užmegztų ryšius ir tarpininkautų su visomis susijusiomis valstybinėmis institucijomis verslo steigimo, leidimų gavimo, reikalavimų atitikimo, dokumentų pildymo ir kitais klausimais.
9. Atitinkamai panaikinti ar palengvinti ES ir nacionaliniuose teisės aktuose numatytus biurokratinis reikalavimus buhalterinės apskaitos, darbų saugos, savikontrolės žurnalų ir kitus reikalavimus, vadovaujantis principu kuo mažesnis įmonė, tuo mažesni reikalavimai ir jų mažiau.
10. Verslo pradžia visada būna sunkiausia dalis, natūralu, kad dažnu atveju nespėjama, finansiškai neišgalima įgyvendinti, užtikrinti visų aplinkosauginių, maisto saugos, higienos ir kt. reikalavimų įgyvendinimą ir laikymąsi. ES teisės aktuose ir nacionalinėje teisėje nustatyti verslo įsikūrimo pereinamąjį laikotarpį, kada verslui suteikiamas 2-3 metų laikotarpis, trūkumams pašalinti, įsikurti, nestabdant veiklos.
11. Sudaryti galimybes kaimo mokykloms ir kitoms įstaigoms įsigyti pirmumo teise maisto produktus iš vietos gamintojų.

6. Socialinės paslaugos kaime

Socialines paslaugas teikiančios įstaigos rajonuose išsidėsčiusios labai netolygiai. Beveik visos socialinių paslaugų įstaigos susitelkusios miestuose, nors dauguma pagalbos reikalaujančių asmenų gyvena kaime. Būtina skatinti bendruomenių iniciatyvą plėtoti socialinių paslaugų tinklą kaimo vietovėse. Kaimo žmonėms vis sunkiau pasiekti būtinausias paslaugas: uždaromos pradinės mokyklos, parduotuvės, vaikų priežiūros įstaigos, paštai, geležinkelio stotys ir kitos įvairios įstaigos. Tokiomis sąlygomis didėja socialinės atskirties grėsmė. Nors daugelyje vyriausybės dokumentų pažymima socialinių paslaugų decentralizavimas, tačiau praktiškai susiduriama su įvairių teisinių aktų apribojimais teikiant socialines paslaugas. Nėra sukurtas atitinkamas mechanizmas, kaip NVO ir vietos valdžia turėtų bendradarbiauti organizuojant socialines paslaugas kaimo vietovėse. Poreikių socialinėms paslaugomis turi įvairios žmonių grupės: vieniši seni žmonės, neįgalieji, socialinių problemų turinčios šeimos, tėvų globos netekę vaikai, našlaičiai, asmenys grįžę iš įkalinimo vietų, piktnaudžiaujantys alkoholiu ar narkotikais ir kitos socialinės grupės, todėl svarbus vaidmuo tenka socialinių paslaugų prieinamumui ir jų kokybei. Vietos paslaugų pritaikymas ir palaikymas yra naujas išbandymas kaimo bendruomeninėms organizacijoms bei naujas postūmis kaimo plėtrai kuriant naujas darbo vietas ir mažinant socialinę atskirtį kaimo vietovėse.

Vyriausybei:

1. Parengti ir įgyvendinti teisinius dokumentus reglamentuojančius mobilių viešųjų paslaugų (sveikatos priežiūros, neformalaus švietimo, socialinių, sociokultūrinių paslaugų) teikimą kaimo gyventojams.
2. Stiprinti bendruomeninių paslaugų teikimą skiriant prioritetą bendruomeninių paslaugų finansavimui atokiauose kaimo vietovėse, ypač sprendžiant transporto paslaugų teikimą kaimo gyventojams.

3. Tobulinti Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas, suteikiant prioritetinę galimybę NVO paslaugų pirkimui.
4. Skatinant bedarbių savanorystę, siūlyti valstybei apmokėti privalomą sveikatos draudimą.
5. Slaugos ir priežiūros kompensacijų 50 proc. mokėti nepinigine forma, o skirti socialinėmis paslaugomis ir medikamentams.
6. Teisiškai įtvirtinti Savivaldybių ir NVO socialinių paslaugų teikimo bendradarbiavimo pagrindus, numatant tikslus, būdus ir konkrečias priemones, nustatant prioritetus, finansavimo ir atskaitomybės tvarką.

Savivaldai:

1. Visose viešosios politikos srityse (kultūra, jaunimas, sportas, socialinė globa, sveikatos apsauga, šveitimas, užimtumas, kt.), veikiančios NVO turi būti įtrauktos į strateginį veiklos planą kaip subjektai teikti tokias viešąsias paslaugas.
2. Turi būti sudarytos sąlygos visoms NVO dalyvauti konkursuose dėl viešųjų paslaugų teikimo. Savivaldybės turėtų įvertinti galimybes perleisti didžiąją dalį savarankiškų funkcijų ne savivaldybės valdomiems juridiniams subjektams. Laipsniškai pereiti nuo savivaldybėms pavaldžių socialinių paslaugų įstaigų prie NVO teikiamų socialinių paslaugų.
3. Formuoti vieningą socialinių paslaugų finansavimo sistemą, kuri padėtų atsirasti socialinių paslaugų įvairovei. Lietuvoje egzistuoja monopolizuotas paslaugų teikimas, o savivaldybių administracijos linkusios steigti savo institucijas paslaugoms teikti, neorganizuodamos paslaugų pirkimo. NVO negauna iš savivaldybės administracijos užsakymų, galinčių įtakoti ne tiksliai paslaugų decentralizavimą, bet ir atlikti šalutinį poveikį – stiprinti NVO potencialą.
4. Plėsti nestacionarias bendrąsias ir specialiąsias socialinės priežiūros paslaugas kaimo vietovėse. Savivaldybės socialinės paramos skyrius turi palaikyti ir skatinti glaudesnius ryšius su NVO, jas motyvuoti, konsultuoti ir padėti rengiant socialinius projektus.

Bendruomenės lygmuo:

1. Bendruomeninės organizacijos privalo įgyti naujų kompetencijų, kurių reikia teikiant socialines paslaugas.
2. Nuolat aiškintis socialinių paslaugų poreikį kaimo vietovėje.
3. Svarbu sudaryti sąlygas, kad pats asmuo būtų skatinamas aktyviai ieškoti būdų padėti sau pačiam išspręsti socialines problemas. Įgalinti asmenį ar šeimą spręsti išskylančias problemas. Socialinės paramos paslaugos turi būti organizuojama taip, kad būtų stiprinamas pačių žmonių aktyvumas ir atsakomybė už save bei savo šeimą.

Tik stiprios bendruomeninės organizacijos gali užtikrinti aktyvų bendruomenių dalyvavimą šalies socialiniame, ekonominiame ir politiniame gyvenime ir pilietinės visuomenės kūrime.